

Világstatisztikai szemle.

Ha végigtekintünk a legújabb világstatisztikai adatokon, azokban nem egy lényeges eltérést találunk a háborút megelőző évek adataihoz képest. A világháború a népesedési mozgalmakban, de még inkább a termelésben erősen éreztette hatását. Míg a háború előtti években mindkettő állandó és nem egyszer rohamos emelkedést mutat, addig a háború a legtöbb esetben visszaesést, hanyatlást idézett elő. Minthogy a világháború főleg Európában játszódott le, azért az itteni államok viszonyaiban mutatkoznak a legszembeötlőbb változások; különösen a legyőzött államok statisztikai eredményei kedvezőtlenek. Ámde annál a szoros gazdasági kapcsolatnál fogva, melyben Európa van az összes többi földrésszel, az utóbbiak is nem egy termelési ágban erősen megéreztek a világháború hatását.

A geográfiai szempontból fontosabb változások eredménye a következőkben foglalható össze:

1. A győztes államok területileg és népességben megnövekedtek, új államok keletkeztek; a legyőzött államok területe és népessége megfogyatkozott. Az úgynevezett semleges országokban lényegesebb változás nem történt.

2. Az európai országok mezőgazdasági termelése általában megcsökkent, ezzel szemben az idegen világrészeké (főleg a kenyérmagvak termelésében) megnövekedett.

3. Az ipari termelés és az iparral összefüggő nyersanyagok termelése (gyapot, gyapjú, szén stb.) világszerte csökkent; kivéve egyes nyersanyagokat, melyeknek termelését a háború nem befolyásolta vagy éppen elősegítette (kaucsuk, petroleum stb.).

4. A gyarmatok és az idegen világrészek kihasználatlan országainak gazdasági fejlődése fokozatosan halad előre.

5. A vízi és a szárazföldi közlekedés sokat fejlődött. A hajótér tetemesen megnövekedett. A vasútak mellett az automobil- és légi forgalom egyre jobban tért nyer. A távíró mellett a telefon és a szikratávíró fokozottabb szerephez jut.

A világháború legjobban Németországot sújtotta, mely, bár területének csak 10%-át veszítette el az idegen megszállás és az ennek következtében beállott gazdasági leromlás folytán, termelése átlag a felére csökkent; Oroszországban, mely a saját politikai és gazdasági felbomlásának az áldozata, a termelés minden ága nagyon lehanyatlott, miáltal a világ gazdaságából teljesen kikapcsolódott. Igen sokat veszített Magyarország. A volt központi hatalmakhoz tartozó Bulgária és Törökország kevésbé érzik a veszített háború következményeit. Bulgária ugyanis csak területének 8%-át veszítette el, értékesebb területei mind megmaradtak s mint egyoldalú mezőgazdasági állam, veszteségeit könnyebben kiheveri.

Törökország gazdasági viszonyai pedig még annyira fejletlenek, hogy termelése eddig sem volt számottevő a világpiacon. A győztes hatalmak is mind érzik a háború hatását a mezőgazdaság és az ipari termelés terén egyaránt, de könnyebben és gyorsabban magukhoz tudnak jönni, mint az előbbiek. Ezzel szemben az Egyesült Államok fölényes győzelemmel kerültek ki a háborúból. Az Unio a termelésnek úgyszólván minden ágában vezet s még az ipari termelésben is utoléri, sőt annak nem egy ágában már felül is múlja Angliát. Igaz, hogy egy és más tekintetben ő is érzi a háború hatását, mert például Németországban egyik legfőbb piacát vesztette el s ipari túltermelése számára nehezen talál piacokat, de mindez nem befolyásolja abban, hogy a világgazdaságban vezető szerephez jusson. Nagyobb fellendülést tapasztalunk az idegen világrészek mérsékelt-övi országainál, így Kanada az Unióhoz hasonló módon rendezkedik be. Argentína is egyre nagyobb jelentőségre emelkedik. Szibériáról, melyet „a jövő országa”-ként emlegettek, keveset tudunk; de valószínű, hogy a szovjetgazdálkodás itt is inkább visszafejlődést, mint haladást hozott létre. Brit-India, Japán, Hollandus-India, ezek a sűrűnépességű és meglehetősen kihasznált területek — úgy látszik — már eljutottak fejlődésük tetőfokára. Kína nyugatiasodása lassabban halad előre, mint gondolta volna az ember; a világkereskedelemben ma sem tölt be sokkal fontosabb szerepet, mint a háború előtt. Az afrikai gyarmatok, Közép-Amerika, Brazília és az Andok államainak kihasználása csak lassú tempóban halad.

Lássuk most a statisztikai adatokat részletesen, amint azokat az 1914. évi Hickmann-féle Geographisch-Statistischer Atlas feltünteti.

A *Föld népessége* 1910 óta mintegy 13%-os emelkedést mutat. 1600 millióról 1821 millióra növekedett. A középtengeri faj számbeli meggyarapodása kisebb, mint a mongol fajé. Ez főleg a világháború embervesztéseinek és a rossz gazdasági viszonyok következtében megcsökent természetes népszaporodásnak tudható be. Európa népessége 1910 óta csak 8 millióval gyarapodott (449 millió), a háború óta 14 millióval megfogyatkozott. Ezzel szemben Ázsia lakossága 884 millióról 1017 millióra nőtt, Amerikáé 170 millióról 215 millióra, Ausztráliáé 7 millióról 8·9 millióra. Afrika népességét 131 millióra becsülik, majdnem ugyanannyira, mint 1910-ben; de természetesen ez csak hozzávetőleges adat.

Az európai országok között azelőtt Orosz- és Németország népszaporodási statisztikájára volt a legkedvezőbb. Ma Oroszországban a születések arányszáma (25‰) messze elmarad a halálozások arányszáma mellett (55‰). A többi európai országban sem nagy a szaporulat. A legnagyobb Hollandiában, Romániában és Bulgáriában (16‰), kisebb Németországban (11·40‰), Nagy-Britanniában (10·30‰), Jugoszláviában, Olaszországban (10‰); közel egyforma kicsi Csonka-Magyarországon (8·10‰), Belgiumban (8·10‰), Svájcban (8‰); meglepően kicsi Spanyolországban (6·20‰), Franciaországban (4·30‰) és Ausztriában (3·40‰).

Szovjet-Oroszországban 98 millió, Németországban 61·4 millió, Nagy-Britanniában 48 millió, Franciaországban 39·5 millió, Olaszországban 38·9 millió, Lengyelországban 27·4 millió, Spanyolországban 21 millió, Romániában 16·5 millió, Csehszlovákiában

13·7 millió, Jugoszláviában 12·2 millió, Magyarországon 7·95 millió, Hollandiában 6·9 millió, Ausztriában 6·4 millió, Portugáliában 6 millió, Svédországban 5·9 millió, Bulgáriában 4·9 millió, Görögországban 4·7 millió, Svájcban 3·9 millió, Dániában 3·4 millió, Finnországban 3·4 millió, Norvégiában 2·6 millió embert tüntet fel a legújabb statisztika. Az idegen világrészek főbb országainak népessége: Kínában 439 millió, Japánban 78·6 millió, az Egyesült Államokban 109·5 millió, Braziliában 31·2 millió, Argentínában 9 millió ember lakik.

Legjobban szét vannak szóródva az angol-szászok. 139 millió-angol közül csak 43 millió (35%) él az anyaországban. Utánuk a spanyolok és németek következnek. A Föld 46 millió spanyol lakosának a fele sem él az anyaországban (20 millió), a többi Közép- és Dél-Amerika országaiban telepedett le. A 89 millió németből pedig csak 59 millió él hazájában, a többi el van szórva a Föld különböző részeiben, főleg Közép-Európában és Amerikában.

A Föld zsidó lakossága mintegy 10%-kal szaporodott meg az utolsó évtized alatt (13·6 millió). A zsidóság több, mint $\frac{3}{4}$ -része Európa országaiban lakik (10·3 millió), Amerikában 2 millió zsidó él; a többi földrészeken igen kevés. Aránylag Lengyelországban van a legtöbb zsidó (11%, 3·1 millió), Szovjet-Oroszországban 3·5 millió, Romániában 850 ezer, Németországban 570 ezer, Magyarországon 460 ezer. Igen kevés a zsidó Jugoszláviában, Bulgáriában és Olaszországban. A városok közül Szaloniki (35%), Varsó (33%) és Budapest (29%) zsidó lakosságának a legnagyobb az arányszáma. Feltűnően sok zsidó él még New-Yorkban (1·1 millió).

A világháború következtében beállott területi változásokra nem akarunk bővebben rámutatni. Eltekintve az európai új államalakulásoktól, a legszembetűnőbb Anglia és Franciaország területi megnövekedése. Az angol gyarmatbirodalom jelenlegi kiterjedése 39 millió km², négyszerese Európa nagyságának (eddig csak háromszorosa volt). Franciaország birtokállománya 13 millió km² (gyarapodás 1·9 millió km²).

A világvárosok statisztikája érdekes képet mutat. Számuk rohamosan megszorodott. Huszonhét olyan városa van a Földnek, melynek lakossága az 1 milliót meghaladja (1910-ben csak tizenkettő volt); New-York a Föld legnagyobb városává küzdötte fel magát (8·431 millió lakossal), London 1 millióval utána marad Berlin (4·018 millió). Az említett számok a külvárosok lakosságát (7·476 millió); jóval ezek után következnek Páris (4·412 millió) és is felölelik. New-York belső területén csak 5·6 millió, London belső területén 4·4 millió, Páriséban pedig csak 2·9 millió ember lakik. A legtöbb milliós város, Angliában van, hol öt városnak a lélekszáma az 1 milliót meghaladja (London, Birmingham, Liverpool, Glasgow, Manchester). Amerika milliós városai: Chicago, Philadelphia, Buenos-Aires, Rio de Janeiro, Boston; Ázsiáé: Tokio, Sanghai, Peking, Kalkutta, Osaka, Hankou. Legrohamosabban emelkedett az utóbbi időben New-York és Buenos-Aires népessége; az utóbbi a 2 milliót is felül van. Nem igen változtak Ázsia nagy városai s az európai városok közül Konstantinápoly, Budapest, Bécs. Nagyon megfogyatkozott Szentpétervár lakossága, mely 2½ millióról 800.000-re olvadt le. Moszkvának (1·028) és Varsónak (1·040) is kevesebb lakosa van, mint a háború előtt.

Érdekesebb és szembetűnőbb változásokat találunk a *termelés* tekintetében.

A *gabonatermelés* mennyisége, mely az előző években állandóan emelkedett, utóbb észrevehetően megcsökkent. Ebből következik, hogy a kenyérgyártás a központi hatalmak országaiban és Oroszországban jóval kisebb volt a háború alatt és az utána következő inceszes években, mint azelőtt. A *búzatermelés*, mely a háború előtt a 100 millió tonnát meghaladta, 100 millió tonnán alul maradt (96 millió tonna); jöhetnek az Unio, Kanada és Argentína több búzát termelnek, mint azelőtt. Erősen érezhető Oroszország nagy búzatermésének a kimaradása, hol a termésmennyiség a békebelinek egyharmadára csökkent. Az orosz búza helyét az amerikai, indiai és ausztráliai búza foglalta el az európai piacokon.

A *rozstermelés* közel felére csökkent (460 millió q-ról 280 millió q-ra). Ennek az a magyarázata, hogy Orosz-, Német- és Lengyelország, a háborútól sújtott országok, a legnagyobb rozstermelők a földön. Oroszországban, hol a rozs a lakosság fő kenyérnövénye, csak félfannyi rozstermést mutatnak ki, mint a háború előtt (130 millió q).

Az *árpa és zab* termelésében is észrevehető megfogyatkozás állott be; az előbbi 430 millió q-ról 310-re, az utóbbi 700 millió q-ról 505 millióra csökkent. Ez is főleg Oroszország nagy gazdasági leromlásának tudható be.

A *kukoricatermelés* az előbbiekkal ellentétben lényegesen nem változott (1080 millió q), mert a kukoricatermés 80%-a Amerikából, még pedig az Unióból (780 millió q) és Argentínából (45 millió q) kerül ki. Az európai országok között Magyarország vezetőhelyét Románia foglalta el (25 millió q), utána Olaszország következik. Csonka-Magyarország a 11. helyre került (8·1 millió q). Amerikán kívül Brit-India (25), Mexiko (20) és Jugoszlávia (20) kukoricatermelése érdemel figyelmet.

A *burgonyatermelés* javarésze már azelőtt is Európa hűvösebb éghajlatú és sűrűbb népességű országaira esett. Németországban a háború alatt a burgonya volt a lakosság főtápláléka, a hiányzó kenyér pótszere. Bár a német burgonyatermelés mintegy egynegyedével csökkent, mert sok német burgonyaföld lengyel kézre jutott, ma is Németország vezet ezen a téren (262 millió q), utána Lengyelország következik (154 millió q). Az európai országokon kívül csak az Unióban (97 millió q) és Kanadában (30 millió q) termelnek nagyobb mennyiségű burgonyát.

A *bortermelést* a világháború nem igen érintette. Ha a legújabb terméseredmény (132 millió hl) alatta is marad a háború előttinek (145 millió hl), ez a szőlőtermelés évről-évre erősen ingadozó és az időjárás szeszélyeitől függő mivoltának tudható be. Ma is a déleurópai országokra jut a világtermelés 87%-a. Ezenkívül csak Algír bortermelése számottevő (5 millió hl). Növekedően van Argentína (4·3 millió hl) és Chile (2·2 millió hl szőlőtermelése. Magyarország az 5. helyről a 7-re jutott (3·5 millió hl).

A *sörtermelésben* már észrevehető megfogyatkozás állott be. A háború előtt a termelt sör mennyisége kétszerese volt a bor termésmennyiségének; ma ennek egyharmadát sem éri el. Különösen feltűnő az Unio sörtermésének nagymérvű megcsökkenése (103 millió hl-ről 10·8 millió hl-re esett), amit valószínűleg az

Amerikában egyre jobban tért hódító antialkoholista mozgalom eredményének tudhatunk be. Németország sörtermelése is egyharmadára csökkent (65 millió hl-ről 23 millió hl-re). Ma Anglia az első sörtermelő ország, bár ez is csak felényit készít (27 millió hl), mint azelőtt. A többi európai ország is csak felényi sört termel, mint a háború előtt.

A *cukorrépa* a háború előtt erős vetélytársa volt a cukornádnak, mely valaha az egész világpiacot monopolizálta és majdnem elérte ez utóbbinak a termésmennyiségét. A háború következtében azonban a cukornád ismét erősen fölényes helyzetbe került, mert a háborúban szereplő európai országok termelik a legtöbb cukorrépát (95%). A világtermés mennyisége 86 millió q-ról 51 millióra esett. Ma is Németország termeli a legtöbbet, bár csak felényit (12·7 millió q), mint azelőtt. Oroszország, mely második volt ezen a téren, régi termésmennyiségének csak egytizenhatodát tudja felmutatni (1 millió q). Ezzel szemben meglepő az Unio cukorrépatermelésének nagyarányú megnövekedése (4 millió q-ról 11 millió q-ra), minek folytán a hatodik helyről a másodikra került. Az európai országokban mindenütt kisebb lett a cukorrépatermelés, kivéve Hollandiát, hol 2·3 millió q-ról 3·4 millió q-ra emelkedett.

A *cukornádttermelés* viszont nagyobb, mint a háború előtt volt, jelenleg több, mint kétszerese az előbbinek (116 millió q). Európa országai ma több import-cukrot fogyasztanak, mint azelőtt. Most is Kuba-sziget vezet (34 millió q); India (26 millió q) és Jáva (15 millió q) megtartotta régi helyzetét. Az Unio termelése azonban felére csökkent (10·7 millió q); ez összefüggésben van így a cukorrépatermelés fenntebb említett megnövekedésével. Dél-Amerika termelése kétszeresére emelkedett s Afrikában is egyre nagyobb kiterjedésűek lesznek a cukornádultetvények.

A *rizstermelés* nem igen változott, mert ezt főleg Európán kívül oly országokban termelik (India, Kína, Japán), melyeket a háború nem érintett; minthogy pedig a termelt rizs főleg az ott élő lakosság táplálkozására szolgál, kivitelre aránylag kevés kerül.

Érdekes a *kakaótermelés* nagyarányú megnövekedése (34%-kal). Az eddig jobbára csak élvezeti cikkül használt növény egyre általánosabb fogyasztási cikké válik. A legtöbb kakaó a Guineai-öböl partvidékéről kerül a világpiacra, hol a termelés évről-évre emelkedik (1916-ban csak 80 millió kg volt, 1921-ben 134 millió kg). Utána a délamerikai államok következnek (Brazília, Ecuador stb.). Igen jelentős az angol kézen levő kis Trinidad-sziget termelése, mely közel annyi kakaót hoz forgalomba (35 millió kg), mint Brazília.

A *kávetermelés* 1914 óta mintegy 200 millió kg-mal csökkent (25%). Brazília kávetermelése nagyon lehanglott (720 millió kg-ról 477-re), ami részben az európai fogyasztás megcsökkenésével függ össze és súlyos gazdasági válságot támasztott ebben az országban, melynek a kávé a legfőbb terménye és legértékesebb kiviteli cikke. Az Andok egyenlítő körül fekvő országainak, Közép-Amerikának és Jáva szigetének kávetermelése is erős vetélytársa lett a brazíliai kávénak. Brit-India (14 millió kg), Abesszinia (10 millió kg) és Arábia termelése jelentéktelen.

A *teatermelés* emelkedett. Ezt — úgy látszik — a világháború nem befolyásolta. Most is Kína, India és Ceylon a fő teatermelő

országok (90%). Míg ezek termésmennyisége nem változott, addig Jáva és Japán teatermelése lényegesen megnövekedett (Jáva teatermelése 17 millió kg-ról 48 millió kg-ra szökött fel).

Igen nagy változást észlelhetünk a *gyapottermelésben*. A Föld gyapottermelése a háború óta majdnem felére csökkent. Különösen feltűnő az Unio termelésének nagymérvű megfogyatkozása. Azelőtt a világtermés 70%-a innen került ki, ma pedig csak a fele. Ezt annak tulajdoníthatjuk, hogy az Unio legfőbb piaca, Németország, jelenleg igen kevés gyapotot használ fel. India termelése a régi maradt. Turkesztán szépen fejlődő gyapottermelése teljesen le hanyatlott (2 millió q-ról 0-27 millióra). Némileg növekedett Kína és Brazília gyapottermelése s újabb ültetvények létesültek Peruban, Mexikóban, a Niger mellett és a Tanganyika-tó vidékén.

A gyapotiparban az a változás történt, hogy az Unio azelőtt főleg csak kivitelre termelt, ma pedig nyersanyagának nagyrészt maga dolgozza fel; így gyapotipara egyre jobban megközelelt Angliáét. Franciaország e téren most megelőzi Németországot. India, Olaszország, Csehország, Lengyelország, Japán gyapotipara egyre jobban számottevő lesz az angol ipar mellett, mely valaha úgyszólván monopolizálta a világpiacot.

A többi textilnövény közül csak a *juta termelése* fejlődik. A len és kender egyre hanyatlik. A lentermelés csökkenése összefügg Oroszország mai állapotával. A kendertermelésben a Fülöp-szigeteken termelt manilakender jutott vezetőszerepre. A Föld kendertermelésének 40%-a innen kerül ki. Jutából háromszor annyit termelnek, mint lenből és kenderből együttesen. India mellett újabban Mexikó jutatermelése is figyelmet érdemel (12%).

A legszembetűnőbb változást a *kaucsuktermelés* mutatja, mely 1914 óta háromszorosára emelkedett. Ezt a kaucsuk (gumi) sokféle és nagyarányú ipari felhasználásával magyarázhatjuk. A kaucsuknak a hadi célokat szolgáló ipar is nagy hasznát vette. Míg régen a kaucsuktermelésnek több, mint a fele Dél-Amerikára (Amazon-vidék) esett, ma Dél-Ázsia (Straits Settlements, Malakka, Hátsó- és Hollandus-India) kaucsukültetvényeiből kerül a világpiacra az össztermelés kétharmada. Brazília vadontermő kaucsukerdői — nehezen kihasználható voltak miatt — ma kis hányadát adják a világtermelésnek (8%).

Az *állattenyésztés* is megérezte az elmúlt évek gazdasági rázkódításait. A gyapjúipar csökkenése kihatással volt a juhtenyésztésre; az európai országok élelmezési nehézségei miatt csökkent a sertésállomány; a közlekedés átalakulása, különösen az autómobil-forgalom fejlődése és a gépekkel való gazdálkodás a lótenyésztés hanyatlását vagy legalább is a stagnálását vonta maga után. Még legállandóbb jellegű maradt a marhatenyésztés. Az Unió, Brazília, Kanada szarvasmarhaállománya megnövekedett. Argentínáé nem igen változott, mert itt a népesség megszorodásával egyre jobban a földművelés lép előtérbe. A juhtenyésztés Ausztráliában, Argentínában, az Unióban erősen csökkent; egyes európai országokban ellenben hol az utolsó félszázad óta rohamos volt a hanyatlás, növekedett. Feltűnő a mai Oroszország juhállományának a megnövekedése (a háború előtt 18 millió volt, ma 25 millió). Ez minden valószínűség szerint a turkesztáni gyapottermelés hanyatlásával és a kereskedelmileg elzárt ország nagy

textilanyag (élelem) szükségletével függ össze. A juhtenyésztés ugyanis a legigénytelenebb föltételeket kívánja s egy leromlott mezőgazdasági országban erre különösen kedvezők a viszonyok.

A *selyemtermelés* jelentékenyen megnövekedett. (26 millió kg-ról 42 millió kg-ra.) Ma maga Japán annyi selymet termel, mint azelőtt a Föld összes országai. A japán selyemtermelés a háború kitörése óta $2\frac{1}{2}$ -szeresére növekedett. Kína termelése csak felényi (11·3 millió kg).

Az *ásványi termelés* terén is általános visszaesés mutatkozik. Míg a vas- és kőszéntermelés csökkenését a nagyiparnak az elmult évtizedben beállott hanyatlásával magyarázhatjuk, addig az arany- és ezüsttermelés megkisebbedése más okokra vezethető vissza. Itt a művelés alatt lévő bányák kimerüléséről van szó; ezen csak újabb lelőhelyek vagy gazdagabb telérek fölfedezése segíthet. Az *aranytermelés* 1913 óta 608 millió kg-ról 468-ra, az *ezüsttermelés* 6567 millió kg-ról 4850-re esett. A két nemesfém egymáshoz viszonyított termelési aránya körülbelül a régi maradt. Dél-Afrika aranybányái szolgáltatják ma is a világtermelésnek több, mint a felét (245 millió kg). Az Unió aranytermelése felére csökkent (142-ről 74 millió kg-ra). Ausztráliában újabb lelőhelyeket fedeztek föl; ott a termelés emelkedett. Az ezüsttermelésben Mexikó vezet. Az Unió termelése 26%-kal hanyatlott, Kanadáé 45%-kal. Peru, Ausztrália ezüsttermelése növekszik; az európai országoké pedig (Német-, Spanyolország) megfogyatkozott.

A világ *széntermelése* 1921-ben 1700 millió q-val volt kevesebb, mint 1913-ban. A hiányt főleg Anglia megcsökkent termelése okozza. 1921-ben csak 1651 millió q szenet termelt, míg 1913-ban 2923 millió q-t. Az angol ipart tudvalevőleg Európa gazdasági leromlása nagyon válságos helyzetbe sodorta. A munkanélküliség is ijesztő mértékben megnövekedett (2 millió munkanélküli). Ezt az ipari válságot, bár kisebb mértékben, az Unió is megérezte; mert míg a háborút megelőző félszázad alatt széntermelése tizenkétszeresére emelkedett, addig a háború után itt is 13%-os hanyatlás állott be (4571 millió q). Érdekes, hogy Németország, mely szénterületeinek 18%-át elvesztette, a Ruhr-megszállás előtti évben alig termelt kevesebb szenet, mint a háború előtt (2366 millió q). Németország ugyanis óriási erőfeszítéseket tett, hogy iparát fenntarthassa és gyenge valutája mellett ipareikkeit könnyebben tudta értékesíteni, mint a jó valutájú országok; amellet még jóvátételi szénszállítási kötelezettségeit is tudta teljesíteni. A Ruhr-megszállás óta természetesen ott is lényegesen megváltozott a helyzet. Csehország széntermelése a békebeli arányok körül mozog. Számottevő széntermelő ország lett Lengyelország, mely a Németországtól elszakított szénterületekkel több szenet termel, mint amennyit jelenlegi ipara felhasznál, úgyhogy szénből kivitele is van. Széntermelése vetekedik Csehországéval (302 millió q). Kína (220) és Japán (233 millió q) széntermelése növekszik.

A *vasérctermelés* mintegy 20%-kal csökkent meg. Az Unió vastermelése növekedett. A Föld vastermelésének több, mint a fele innen került ki (689 millió q). Második helyre Franciaország került, melynek az elzászi gazdag vasérctelepekkel vaskészlete tetemesen megnövekedett. Termelése azonban a békebeli arányokhoz képest egyharmadával kevesebb. Anglia most is a harmadik

helyen szerepel s megelőzi Németországot, mely vasérckészletének 74%-át veszítette el s ennek következtében termelése egytöredre csökkent (300 millió q-ról 62 millió q-ra). A nyersvas és acél előállításban mégis túlszárnyalja Franciaországot, mely gazdag vasérctelepeinek megfelelő vasiparral és szénmennyiséggel nem rendelkezik. Feltűnő kicsi Anglia nyersvastermelése (felényi, mint Németországé), csak egynegyede a háború előtti termelésnek.

A *petróleum* termésmennyisége az előbbiekkal szemben rohamosan emelkedett. 1913-ban 670 millió hl volt, 1918-ban 880 millió hl, 1921-ben pedig 1207 millió hl-re rugott. A petróleumszükséglet megnövekedése a motoripar (automobil, repülőgép) nagyarányú föllendülésével magyarázható (benzin). Az Unió most is vezet e téren is, mert innen kerül ki az egész termelés kétharmada. Főként emelkedik Mexikó petróleumtermelése, mely közel féltannyi, mint az Unióé (310 millió hl, 28%). Kaukázia egykor híres petróleumforrásai az utóbbi mennyiségnek csak egyhatedét (4%) adják. Még Hollandus-Indiának (29 millió hl) és Perzsiának (29 millió hl) van jelentősebb petróleumtermelése, az európai országok termelése (Románia, Lengyelország) alig tesz ki többet a világtermelés két százalékánál.

A *vízierő* kihasználása évről-évre fokozódik. Az egész Föld vízierő-készletét 440 millió lóerőre becsülik, de ennek még csak 6 százaléka van kihasználva. A legnagyobb vízierőkészlettel: az Unió (30 millió lóerő), Kanada (23 millió), Oroszország (20 millió), Brazília (25 millió), a kis országok közül pedig Svájc (4 millió), Norvégia (9 millió), Svédország (6 millió) és Izland (4 millió) rendelkezik. Igen kevés hasznosítható víziereje van Németországnak (1,5 millió). Legjobban ki vannak használva Németország (50%), Svájc (37%), Spanyolország (37%), az Unió (33%) és Olaszország (35%) vízierői. Nagy szerepe van a jövő fejlődés szempontjából a nyerstermelő Oroszország, Brazília és a brit gyarmatok vízierő-gazdagságának, mely idővel még virágzó ipari fejlődésnek veteti meg alapját.

A Föld *vasúthálózata* (1,200.000 km) jóval lassabban növekszik, mint az elmúlt évtizedek alatt. Leginkább az újvilágban (Amerika, Ausztrália) építettek új vasutakat. Aránylag Ausztrália vasúthálózata növekedett meg legjobban az új transzkontinentális vonal (Perth—Adelaide—Brisbane) kiépítésével. Amerikában főleg Argentína és Brazília vasúthálózata fejlődött. Legnevezetesebb az Argentínát Bolíviával és Peruvál összekötő újabb transzkontinentális vonal. Amerikának ma már majdnem kétszer annyi a vasútja (611.000 km), mint Európának (370.000 km). Afrikának új vasútja alig épült.

A vasút mellett és részben annak rovására az *automobilközlekedés* rohamosan fejlődött. Ebben is az Unió s általában az angolszászokból lakott államok járnak elől. Az Unióban minden 11 emberre új egy gépkocsi, Kanadának 9 millió lakosa mellett majdnem annyi automobillja van, mint Angliának. Az európai országok közül Anglia után Franciaországban közlekedik a legtöbb automobil, de csak féltannyi, mint Angliában.

A *tengeri kereskedelem* nagyobb mértékben fejlődik, mint a vasuti közlekedés. 1914-ben 45 millió tonna volt a Föld egész hajótere, 1922-ben pedig már 64,5 millió tonna. A világháború okozta

veszteségeket e téren heverték ki a legkönnyebben. Így Németország, hol az egykori hajótérnek csak egynyolcada maradt meg (700.000 t.), a legújabb statisztikai kimutatás szerint (1923). 2·1 millió hajótérrel rendelkezik. Anglia hajóállománya, a tengeralatti háborúban szenvedett nagy veszteségei dacára, a háborúelőtti színvonalra emelkedett (19 millió tonna). Óriási arányban (több, mint háromszorosára) nőtt meg az Unió hajótere s már csak 2 millió tonnával marad el Angliáé mellett. Ez bizonyítja legjobban, hogy Angliának angolszász testvérállama lett a legnagyobb vetélytársa a tengerek birtokáért folytatott küzdelemben. Erősen megnőtt még Japán hajótere (3·59 millió tonna), de a többi tengeri kereskedő államnál is jelentékeny gyarapodást észlelhetünk (Franciaország 3·8 millió, Olaszország 2·8 millió, Brit gyarmatok 2·7 millió, Hollandia 2·7 millió, Norvégia 2·6 millió stb.).

A légi közlekedés egyre számottevőbb tényezője lesz a világforgalomnak. Évről-évre szaporodik a rendszeres légi forgalmi utak száma. Közép- és Nyugat-Európa minden nagyobb városa között repülőgépek közlekednek. De vannak rendszeres repülőgépjáratok Oroszországban (Szentpétervár, Moszkva, Tiflisz), Ázsia, Amerika, Ausztrália egyes nagy városai között is. Az Egyesült Államok és Franciaország vezetnek ezen a téren.

A kereskedelem fejlődésével lépést tart a távíró, telefon és a szikratávíró fejlődése; különösen a két utóbbinál tapasztalunk nagymérvű haladást. Míg a távíróvonalak hossza a vasútak hosszúságának csak kétszeresét, a telefonvezetékek hosszúsága annak tizenhatszorosát teszi ki. Az Unióban minden 10 emberre, Kanadában 12 emberre jut egy telefon. Az európai országok között Svédország és Dánia vezetnek; az előbbiben 12, az utóbbiban 17 emberre esik egy telefonállomás. Németországnak aránylag négyszer annyi a telefonja, mint Franciaországnak (az előbbiben 33, az utóbbiban 130 emberre jut egy állomás). Míg Csonka-Magyarországon átlag minden 80 emberre, addig Olaszországban csak 360 emberre jut egy telefon. Meglehetősen fejletlen Lengyelország, Spanyolország, Mexikó, Románia, Jugoszlávia stb. telefonhálózata. Szikratávíróállomásokkal a tengeri kereskedőállamok vannak a legjobban ellátva, mert csak legnagyobb részben óceánjáró gőzösökre vannak felszerelve s azt lehet mondani, hogy a szikratávíróberendezés fejlettsége arányos az illető állam kereskedelmi flottájának a nagyságával.

A fenti statisztikai áttekintésből láthatjuk, hogy a világháború a világgazdaságnak az elmúlt évtizedek folyamán tapasztalt rohamos fejlődését megzavarta s különösen az egyik legnagyobb nyerstermelő államnak, Oroszországnak és a nagy iparúzó Németországnak a gazdasági megbénulása nyomatékosan érezteti hatását a világgazdaságon. A normális gazdasági állapotok visszatéréséhez tehát ennek a két nagy országnak gazdasági regenerációjára volna szükség. Egyébként az elmúlt évtizedek rohamos fejlődése, mely különösen ipari téren túltermelésre vezetett, hasonló méretekből nem haladhat tovább, mert a népesség lassúbb szaporodása és a kihasználható természeti kincsek megfogyatkozása annak lehetőségeit hovatovább korlátozni fogja.